

Міністерство освіти і науки України
Глухівський національний педагогічний університет
імені Олександра Довженка
Навчально-науковий інститут філології та історії
Кафедра історії, правознавства та методики навчання

Автор-упорядник:
Андрій Гриценко,
доктор педагогічних наук, доцент

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ДО НАПИСАННЯ КУРСОВИХ РОБІТ З ІСТОРІЇ,
ГРОМАДЯНСЬКОЇ ОСВІТИ ТА МЕТОДИКИ ЇХ
ВИКЛАДАННЯ для здобувачів вищої освіти ОС
«Бакалавр» предметної спеціальності 014 Середня освіта
(Історія та громадянська освіта)

Глухів – 2024

УДК 378.147.091.33:796 (075.8)

М 82

*Рекомендовано до друку вченою радою Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка
(протокол № 1 від 28 серпня 2024 року).*

Рецензенти:

Дмитро Марєєв – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри іноземних мов та методики викладання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка;

Світлана Моцак – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри всесвітньої історії, міжнародних відносин та методики навчання історичних дисциплін Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка.

Методичні рекомендації до написання курсових робіт з історії, громадянської освіти та методики їх викладання: для здобувачів вищої освіти ОС «Бакалавр» предметної спеціальності 014 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)» / Автор-упорядник А. П. Гриценко. – Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2024. – 44 с.

УДК 378.147.091.33:796 (075.8)

М 82

У методичних рекомендаціях розкрито специфіку написання здобувачами вищої освіти курсових робіт, в тематиці яких відображено зміст навчальних дисципліни «Історія України», «Історія стародавнього світу», «Історія середніх віків України», «Історія слов'янських народів», «Нова історія країн Європи та Америки», «Нова історія країн Азії та Африки», «Новітня історія країн Європи та Америки», «Новітня історія країн Азії та Африки», «Громадянська освіта», «Основи правознавства», «Теорія держави і права України», а також з методики навчання предметів громадянської та історичної освітньої галузі.

Методичні матеріали адресовані здобувачам вищої освіти освітнього рівня «Бакалавр» предметної спеціальності 014 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)».

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	5
2. ПІДГОТОВКА КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	11
3. СТРУКТУРА І ЗМІСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	13
4. ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ НАПИСАННІ КУРСОВОЇ РОБОТИ	17
4. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ.....	20
5. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ:	
З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	23
З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ	24
З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ	25
6. ДОДАТКИ.....	28
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТА ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	40

ВСТУП

В умовах інформатизації освітнього процесу та потреби в підготовці конкурентоздатних майбутніх учителів історії важливим аспектом є сформованість у них практичних навичок до навчальної та наукової діяльності. В свою чергу, здобувачі вищої освіти, згідно положень Закону України «Про вищу освіту» виступають таким ж суб'єктами наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, як наукові та науково-педагогічні працівники.

Основною метою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу», а основними завданнями наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності закладів вищої освіти є: 1) одержання конкурентоспроможних наукових і науково-прикладних результатів; 2) застосування нових наукових, науково-технічних знань під час підготовки фахівців з вищою освітою; 3) формування сучасного наукового кадрового потенціалу, здатного забезпечити розробку та впровадження інноваційних наукових розробок.

Таким чином, період освітньої діяльності студентів третього-четвертого курсів ОС «Бакалавр» стає найбільш ефективним для їх навчальної та наукової діяльності, коли у молодій людині вже сформовано потрібний базис знань зі свого фаху та, відповідні, інформаційні компетентності. Ефективність наукової діяльності здобувачів вищої освіти, як це відомо з багаторічного досвіду, зростає завдяки безпосередній участі студентів у наукових гуртках і проблемних групах та у виконанні науково-дослідної діяльності кафедр і діяльності у складі навчально-наукових лабораторій і творчих групах при наукових школах, а також у творчих наукових колективах з розроблення наукових проєктів, що фінансуються з державного бюджету, на умовах господарських договорів або на ініціативній основі. Це, як правило, відбувається через організацію наукових, науково-практичних, науково-методичних семінарів, конференцій, олімпіад, конкурсів, а також написання науково-дослідних, курсових, бакалаврських та інших кваліфікаційних робіт. Важливу роль, при цьому, має значення підготовка й публікація результатів власних наукових розробок, а, найголовніше, їх обговорення та апробація.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.

Курсова робота є однією з форм фахової підготовки сучасного бакалавра. Це самостійно виконане здобувачами вищої освіти навчально-наукове дослідження з певної тематики протягом навчального семестру. Курсова робота має теоретико-методологічне спрямування та є першою спробою здобувача вищої освіти теоретично та методологічно обґрунтувати важливість обраного напрямку дослідження. В процесі дослідження здобувачі освіти самостійно навчаються підбору необхідного фактичного та статистичного матеріалу, навчаються працювати з історичними джерелами, історіографією, енциклопедичними довідниками, методичними та статистичними матеріалами, таблицями та іншими джерелами тощо.

Виконання чотирьох курсових робіт передбачено навчальним планом і є обов'язковим.

II курс, 4-й семестр – курсова робота з педагогіки;

III курс, 5-й семестр – курсова робота з всесвітньої історії / громадянської освіти;

III курс, 6-й семестр – курсова робота з історії України;

IV курс, 7-й семестр – курсова робота з методики навчання предметів громадянської та історичної освітньої галузі.

Курсова робота – це самостійно виконане здобувачами вищої освіти навчально-наукове дослідження аналітично-розрахункового характеру на певну тему, здійснене з метою закріплення, систематизації, поглиблення знань з конкретної навчальної дисципліни (історії України, всесвітньої історії шкільного курсу історії та методики навчання та теорії та методики навчання навчальних предметів громадської та історичної освітньої галузі), а також формування умінь та навичок самостійного узагальнення думок учених, передового досвіду в певній галузі науки.

Тематика курсових робіт повинна відповідати завданням відповідної навчальної дисципліни й тісно узгоджуватися з практичними потребами предметної спеціальності 014 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)». Здобувачі вищої освіти самостійно вибирають тему за розробленою кафедрою тематикою курсового проектування. Здобувачам вищої освіти, які не обрали тему курсового проекту у встановлений термін, науковий керівник та / або завідувач кафедри визначає тему самостійно.

Зробити самостійну роботу здобувачів вищої освіти більш організованою, підвищити ефективність використання часу студента під час

підготовки курсової роботи допомагає викладач, що призначений науковим керівником роботи.

Готуючи здобувачів вищої освіти до вирішення завдань курсової роботи, викладач розкриває їм технологію ефективної самостійної індивідуальної роботи, звертає увагу на головні моменти, основні та додаткові літературні джерела, які мають безпосередньо або опосередковано розкривають порушене в роботі питання.

План курсової роботи здобувач вищої освіти складає самостійно на основі орієнтовних планів, погоджуючи його з науковим керівником. При складанні детального плану здобувач вищої освіти може дещо інакше сформулювати назви розділів, змінювати перелік питань, послідовність їх викладення, якщо це обґрунтовано досягненням мети дослідження. На основі складеного детального плану студенти приступають до збирання вихідного фактичного матеріалу. Зібрану інформацію піддають статистичній та аналітичній обробці, складають схеми, аналітичні таблиці, графіки тощо.

При написанні курсової роботи слід прагнути до стислих і точних формулювань у викладенні кожного питання, уникати дублювання. Курсова робота після завершення роботи та оформлення має бути ретельно відредагованою.

Загальними вимогами до курсової роботи є актуальність обраної теми, науковий підхід до вирішення проблемних питань, практична значимість пропозицій, а також чіткість побудови його структури, логічна послідовність викладу матеріалу, обґрунтованість висновків і рекомендацій, гарне оформлення.

Метою курсової роботи є:

- формування у здобувача вищої освіти первинних навичок самостійної науково-дослідної роботи (пошук, аналіз літератури та історичних джерел, використання наукових методів дослідження, узагальнення наявного фактичного матеріалу, формулювання висновків);
- закріплення, систематизація, поглиблення та узагальнення здобутих знань з навчальної дисципліни та їх застосування для комплексного вирішення конкретного фахового завдання;
- вироблення вміння пошуку та аналізу наукових джерел, оформлення виконаного дослідження відповідно до вимог.

Загалом, підготовка та захист курсової роботи допомагає здобувачам вищої освіти розвивати творчу активність, ініціативу, сприяє систематизації та поглибленню одержаних теоретичних знань з конкретної навчальної дисципліни.

У результаті виконання курсових робіт здобувачі освіти набувають загальних й фахових компетентностей.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1. Володіння культурою мовлення, здатність до сприйняття, узагальнення інформації

ЗК 2. Готовність до кооперації з колегами, роботи в колективі

ЗК 3. Прагнення до саморозвитку, підвищення кваліфікації та майстерності

ЗК 4. Розуміння соціальної важливості професії

ЗК 5. Постановки цілей та визначення шляхів їх досягнення.

ЗК 6. Здатність застосовувати знання на практиці

Фахові компетентності (ФК):

ФК. 1. Уміння розглядати історичні явища та процеси в розвитку та конкретно-історичних умовах певної епохи.

ФК 2. Використовувати розроблену періодизацію зміни світоглядних парадигм як засіб пізнання відповідної епохи.

ФК 3. Співвідносити історичні явища, процеси з географічним положенням відповідних політичних, економічних, торгівельних інтелектуальних центрів відповідних країн та регіонів від доби міді та бронзи до сьогодення.

ФК 4. Вміння студентів працювати з історіографічною та актовою спадщиною.

ФК 5. Вміння критично аналізувати, порівнювати, оцінювати творчу спадщину мислителів різних епох.

ФК 6. Вміння студентів формувати усні та письмові висловлення щодо історичних фактів, історичних постатей та історичних теорій.

ФК 7. Здатність застосовувати на практиці одержані знання з курсів спеціально-історичних дисциплін, використовувати сучасні методичні технології при проведенні уроків історії учням старшої школи.

ФК 8 Здатність використовувати на практиці знання з історичних курсів; ефективно застосовувати новітні методики викладання історичного матеріалу.

ФК.09. Здатність до розуміння головних принципів та основ теорії держави і права України та інших галузей права.

ФК.10. Здатність до розуміння ролі основних юридичних принципів вітчизняного законодавства в умовах власного професійного розвитку та житті сучасного українського суспільства

1.1. Основні завдання курсової роботи:

Основними завданнями курсової роботи є:

- теоретичне обґрунтування вибраного предмету та методів дослідження;
- практична реалізація набутих знань і навичок в процесі освітньої діяльності;
- здійснення аналізу досліджень з обраної проблеми,
- самостійне опрацювання навчальної та наукової літератури з використанням сучасних інформаційних засобів і технологій;
- опрацювання та презентація набутого матеріалу у відповідності до вимог наукових досліджень;
- уміння формулювати самостійні висновки на основі отриманої інформації.

1.2. Основні вимоги до написання курсової роботи:

1. Актуальність обраної теми, яка відповідає сучасному стану вітчизняної науки (історії, педагогіки, методики викладання навчальних предметів громадянської та історичної освітньої галузі), перспективам її розвитку і потребам практики.

2. Підготовка та написання тексту курсової роботи на відповідному теоретичному рівні:

- здобувачі освіти вивчають та критично аналізують літературу з досліджуваної теми;
- здійснюють характеристику історії проблеми, стану її висвітлення, демонструючи розуміння основних понять і термінів, які стосуються проблеми курсової роботи,
- включають в зміст матеріалу тільки об'єктивні факти і визнані в науці теоретичні положення.

3. Дослідницький характер роботи, що передбачає:

- опрацювання достатньої кількості опублікованих джерел (монографій, наукових статей у фахових журналах та матеріалів науково-теоретичних і науково-практичних конференцій);
- систематизація та аналіз різних підходів з формуванням власного погляду на проблему, що розглядається;
- порівняння теоретичних поглядів учених і практичної діяльності вітчизняних та зарубіжних фахівців.

4. Грамотне оформлення роботи без граматичних і стилістичних помилок з дотриманням правил цитування, оформлення посилань, списку використаних джерел і літератури.

1.3. Етапи підготовки та написання курсової роботи:

Основними етапами написання науково-дослідницької роботи у сучасній методології є:

- підготовчий етап;
- інформаційний етап;
- етап реконструкції;
- аналітичний етап;
- наративний етап.

Таким чином, написання курсової роботи варто здійснювати за наступним алгоритмом:

Підготовчий етап

- Ознайомлення з вимогами до написання курсової роботи та знайомство з науковим керівником.
- Вибір теми та узгодження її з науковим керівником.
- Обґрунтування структури роботи (формулювання предмету, об'єкту, завдань дослідження) та узгодження з науковим керівником.

Інформаційний етап

- Пошук та складання переліку літератури та джерел.

Етап реконструкції

- Збирання теоретичного матеріалу та узгодження його з науковим керівником.

Аналітичний етап

- Оброблення (опрацювання) та аналіз отриманої інформації з використанням сучасних методів історичного дослідження.
- Формулювання висновків з подальшим їх обговоренням з науковим керівником.

Наративний етап

- Підготовка тексту та оформлення курсової роботи у відповідності із встановленими вимогами.

1.4. Обов'язки наукового керівника:

- надає допомогу в справі остаточного формулювання теми в разі якщо тема не входить до основного переліку;

- пояснює сутність проблематики, запропонованій здобувачу освіти в межах запропонованої теми курсової роботи;
- ознайомлює здобувача освіти з вимогами до оформлення та написання курсової роботи;
- надає допомогу в процесі складання плану курсової роботи;
- здійснює оперативне керівництво процесом написання курсової роботи та сприяє організації раціонального режиму робочого часу;
- здійснює регулярні консультації та співбесіди із здобувачами освіти в процесі підготовки і написання курсової роботи;
- надає здобувачу освіти організаційну та методичну допомогу;
- робить висновок про результати дослідження, його науково-теоретичний рівень і практичну спрямованість;
- підписує (не підписує) роботу та допускає (не допускає) студента до захисту;
- консультує здобувача освіти щодо виступу на захисті та підготовки презентації.

В процесі виконання курсової роботи, керівник вказує здобувачу освіти на недоліки щодо аргументації, композиції тексту, стилістики викладу, пропонує способи їх усунення тощо.

1.5. Обов'язки здобувача вищої освіти:

- своєчасно обирає тему курсової роботи із переліку, запропонованого кафедрою, або пропонує свою, із врахуванням спрямованості наукової роботи кафедри та власних наукових уподобань;
- складає та узгоджує з керівником план виконання курсової роботи;
- дотримується плану виконання курсової роботи, своєчасно реагує на зауваження та рекомендації керівника;
- самостійно виконує написання курсової роботи, опрацьовує історіографію та джерельну базу;
- дотримується вимог академічної доброчесності, зокрема недопущення плагіату, фальсифікації результатів тощо;
- у відповідний термін подає керівнику роботу для перевірки, а після усунення недоліків отримує відгук наукового керівника;
- подає в установлені терміни курсову роботу на кафедру до захисту;
- своєчасно прибуває на захист курсової роботи або попереджає завідувача кафедри про неможливість присутності на захисті із зазначенням поважних причин та документом, що їх підтверджує.

2. ПІДГОТОВКА КУРСОВОЇ РОБОТИ

2. 1. Вибір теми курсової роботи.

Орієнтовна тематика курсових робіт розглядається і затверджується на засіданні кафедри історії, правознавства та методики навчання. Здобувачі освіти обирають тему курсової самостійно із затвердженого кафедрою переліку, або пропонують свою. Бажано обирати тему яка більше до вподоби персонально досліднику-студенту та погоджена з науковим керівником. При цьому слід враховувати, що назва роботи повинна відображати сутність і зміст предмету дослідження.

Тематика курсових робіт має бути частиною науково-дослідницької діяльності кафедри. Тим самим, проблематика, яка досліджується в курсових роботах маже бути продовжена в дипломних та магістерських роботах здобувачів вищої освіти. Таким чином, забезпечується послідовність науково-дослідницької роботи здобувачів вищої освіти та їх зв'язок з науково-дослідницькою роботою викладачів. Це, також, сприяє збереженню послідовності засобів та форм науково-дослідної роботи здобувачів від молодших курсів до старших відповідно до логіки навчального процесу.

2. 2. Організація та планування курсової роботи.

Здобувач освіти разом із керівником визначає цільову спрямованість курсової роботи, які питання мають бути опрацьовані, на що необхідно звернути особливу увагу. Після остаточного формулювання теми роботи, здобувачу освіти самостійно розробляє детальний план змісту курсової.

План курсової роботи відображає специфіку теми, визначається перелік питань що розглядаються, визначаються об'єкт та предмет дослідження, уточнюється перелік літератури та джерел, визначаються теоретичне та практичне значення роботи. План курсової роботи в подальшій дослідній роботі може уточнюватися в залежності від наявних дослідних матеріалів.

Наукову інформацію в тексті роботи необхідно викладати у найповнішому вигляді, обов'язково розкриваючи хід та результати дослідження, з детальним описом та обов'язковим посиланням на джерела або використану наукову чи науково-методичну літературу.

Після того як рукопис курсової чи кваліфікаційної роботи надруковано, здобувач вищої освіти повинен ретельно вчитати і перевірити його. Робота має бути написана грамотно: не повинно бути ні граматичних, ні стилістичних помилок. Особливої уваги при перевірці потребують цитати, таблиці, бібліографічні посилання. На останній сторінці робота підписується

автором. Перевірена, зброшурована курсова робота подається науковому керівникові не пізніше двох-трьох тижнів до проведення захисту, з метою мати можливість усунути всі можливі недоліки які були виявлені. В остаточний варіант роботи вносяться необхідні зміни відповідно до зауважень наукового керівника, а також уточнення назв розділів, параграфів, таблиць, статистичних та інших даних, цитат і бібліографічних виносков, висновків та рекомендацій.

2.3. Правила роботи з джерелами та науковою літературою.

Робота з джерелами та науковою літературою повинна починатися одночасно з вибором теми роботи. Здобувач освіти, як правило, підбирає джерела та літературу самостійно (складається список джерел та літератури), хоча науковий керівник і надає певні рекомендації. На цьому етапі відбувається накопичення значної кількості різноманітної інформації.

В процесі опрацювання джерельної бази відбувається поступове розширення нових джерел інформації із посилань та прикнижкових списків використаних праць. Тому необхідно створити гнучку систему обліку. Потрібно вести облік за допомогою картотеки яка поділяється на три групи: прочитати, підлягає опрацюванню, прочитано тощо. Необхідно розуміти, що треба вести облік опрацьованих джерел, що включає авторство, назву джерела, видавництво, місце, рік видання, кількість сторінок тощо.

Для більш ефективного опрацювання джерельної та літературної бази, здобувачу доцільно починати з аналізу анотації та змісту, що допоможе створити загальне уявлення про структуру роботи. Якщо аналіз цих частин книги чи монографії виявить корисну для курсової роботи інформацію то далі варто проаналізувати вступну частину та висновки автора і лише після цього читати сам текст книги.

Щодо послідовності роботи з літературою, то її вивчення варто починати з узагальнюючих праць. Вслід за цим опрацювати літературу за той період, з яким пов'язане дослідження. Паралельно, або після цього потрібно ознайомитися з опублікованими документальними та статистичними збірниками, енциклопедичною і довідковою літературою. Наприкінці цієї роботи слід вивчити праці, що опосередковано стосуються обраної проблеми.

Загалом у роботі з науковою літературою важливо виявити, якою мірою висвітлена в ній обрана проблема, наскільки достатньо відображені ті чи інші аспекти у вивчених джерелах. Опрацювання інформації передбачає її вивчення і запам'ятовування, а не просто механічний перегляд. Запорука успіху – наполегливість та систематичність.

3. СТРУКТУРА І ЗМІСТ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Курсова робота складається із наступних структурних елементів:

1. Титульний аркуш, оформлений відповідно за встановленими вимогами (1 сторінка) *(Додаток А)*;
2. Зміст (1 сторінка) *(Додаток Б)*;
3. Вступ (2-3 сторінки) *(Додаток В)*;
4. Основна частина (поділяється на кілька розділів й підрозділів) (близько 23 сторінок).
5. Висновки (2-3 сторінки).
6. Практичні (методичні) рекомендації (за потребою) (1-2 сторінки).
7. Список джерел та використаної літератури (до 30 джерел) *(Додаток Г)*;
8. Додатки (за потребою).

3. 1. Загальні вимоги до оформлення тексту роботи.

Роботу друкують на комп'ютері з однієї сторони аркуша паперу формату А4, дотримуючись таких вимог: шрифт Times New Roman, кегль 14; міжрядковий інтервал 1,5; поля: ліве 30 мм., праве 1,5 см.; решта 20 мм.; абзац 1,25 см.; вирівнювання тексту по ширині; розташування книжне.

Нумерацію сторінок подають арабськими цифрами у правому верхньому куті. Крапка після номеру сторінки не ставиться. У нумерації враховуються всі аркуші, включаючи список використаних джерел та додатки. На титульній сторінці номер не ставиться, але вона враховується в загальну кількість сторінок, і таким чином нумерація починається зі змісту, який позначається сторінкою 2.

Обсяг основної частини курсової роботи: 30 - 45 сторінок.

Заголовки структурних частин курсової роботи (**ЗМІСТ, ВСТУП, РОЗДІЛ, ВИСНОВКИ, СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ, ДОДАТКИ**) друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами з першої великої з абзацного відступу; крапка наприкінці заголовка не ставиться. Відстань між заголовком та текстом повинна дорівнювати 2-3 інтервалам.

Ілюстрований матеріал (репродукції, стоп-кадри, світлини предметів дослідження) виносяться до додатків, за винятком тих схем і малюнків які є невід'ємною частиною тексту, які вбудовані до наукового аналізу.

Вступ:

- обґрунтовується *актуальність обраної теми*;
- визначається *ступінь вивченості проблеми* дослідження на сучасному етапі;
  - формулюється *об'єкт дослідження*, що вказує на загальну спрямованість дослідження;
  - формулюється *предмет дослідження*, що розкриває конкретне предметне поле, яке передбачається дослідити;
  - формулюється *мета дослідження*, що вказує на спрямованість наукового пошуку та вказує на очікувані наукові результати;
  - перераховуються конкретні *завдання курсової роботи*, які необхідно вирішити в процесі дослідження;
    - визначення хронологічних меж дослідження;
    - визначаються *методи дослідження та аналізу інформації*;
    - коротка *характеристика структури* курсової роботи.

Обсяг вступу становить 2 – 4 аркуша.

Виклад змісту курсової роботи має бути суворо логічним, а розділи – взаємопов'язаними в межах загальної логіки викладу матеріалу, координуючись із визначеними завданнями роботи.

Оскільки спеціальність 014 Середня освіта (Історія) передбачає підготовку сучасного вчителя історії, правознавства та навчальних предметів громадської освітньої галузі, доцільно в першому розділі, окремим пунктом, проаналізувати наскільки тема, або питання курсової роботи висвітлені в підручниках з історії України та / або всесвітньої історії, правознавства чи громадянської освіти відповідного класу (класів) в якому вивчається порушена тема з історії чи правознавства. При написанні курсової роботи з методики викладання, природно, цей аспект потребує більш ґрунтовного дослідження. Тобто, яким чином буде розкрито те, чи інше питання, тема, їх від'ємні та позитивні сторони. Варто проаналізувати видані підручники з історії та / або правознавства чи громадянської освіти хоча б за останні три роки. Необхідно звернути увагу на ілюстративний матеріал підручників який покликаний візуалізувати навчальний матеріал.

Кожний **розділ** (підрозділ) курсової роботи, має закінчуватися короткими висновками, в яких висвітлюються узагальнено найбільш якісні результати дослідження. Як правило, ці висновки передбачають необхідність і зміст матеріалу який висвітлюється надалі, або можуть бути використані для більш глибокого його розуміння.

Текст кожного розділу необхідно починати з нового аркушу.

Висновки присвячено викладу основних результатів виконаної роботи. В них слід у концентрованому вигляді викласти підсумок вирішення тих завдань, які були поставлені в курсовій роботі (в порядку заданому у вступі), узагальнити раніше сформульовані висновки і підвести загальний висновок.

Обсяг висновків становить 2 – 3 аркуша.

3.2. Вимоги до оформлення посилань та списку використаних джерел та літератури

Обов'язковим елементом курсової роботи є посилання на відповідне джерело, з якого здобувачем була взята інформація, відображена в курсовій роботі. Посилання в тексті курсової роботи здійснюються за допомогою квадратних дужок та номера джерела за списком використаних джерел відповідно до зразка:

– Посилання на джерела в тексті подаються за таким зразком: [2].

– Посилання на декілька джерел одночасно подаються таким чином: [4; 7; 20].

– Кожна цитата обов'язково береться в лапки «...», із збереженням оригінальної граматичної форми, та супроводжується посиланням на джерело, де вказуються сторінки: [2, с. 73], де 2 – номер джерела за списком використаних джерел, 73 – сторінка.

Список використаних джерел та літератури – частина наукової роботи свідчить про предметне поле дослідження, відбиває самостійну роботу дослідника. Кількість джерел залежить від обсягу наукової роботи, її характеру та ступеня розробленості. Однак, у курсовій роботі має бути не менше 20-25 використаних джерел. Прийнято, що на одну сторінку тексту основної частини роботи має бути 1-2 джерела. Недостатня кількість джерел може свідчити про поверховість дослідження, а надмірність джерел – про компілятивний характер роботи.

Список має включати в себе повний бібліографічний опис використаних в курсовій роботі історичних джерел, наукових праць, документів тощо. Список використаних джерел та літератури подається в алфавітному порядку за прізвищами авторів або їх назвами, назви джерел зазначаються тією мовою, якою вони були опубліковані. Авторів, що мають однакові прізвища записують за алфавітним порядком їхніх ініціалів. Праці одного автора записуються за алфавітним порядком перших букв назв його публікацій. Оформлення джерел здійснюється згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

3.3. Вимоги до оформлення додатків

Додатки, якщо є така необхідність, оформлюються як складова частина курсової роботи після списку використаних джерел. Кожен додаток має починатися із нової сторінки, на якій вгорі, у правому кутку нумерується словом «Додаток» з позначенням великими літерами українського алфавіту, наприклад: Додаток А, Додаток Б. У основному тексті курсової роботи робляться посилання на відповідні додатки, наприклад: див. додаток А; результати дослідження зазначенні у додатку В. Додатки повинні мати спільну з рештою тексту нумерацію сторінок.

Кожен додаток повинен мати заголовок, для розуміння того, яка саме інформація міститься в додатку. Заголовок записується після номеру додатку та друкується малими літерами із першої великої літери симетрично (по центру) щодо тексту сторінки.

До додатків доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття роботи, але який не може бути послідовно розміщений в основній частині через великий обсяг, способи відтворення або змінює впорядковане і логічне уявлення про роботу тощо.

У додатки можуть бути включені:

- додаткові ілюстрації;
- великі за розміром матеріали (таблиці, фотографії, карти та ін.);
- окремі документи, які автор вважає доцільним навести повністю;
- діаграми, графіки, схеми тощо.

4. ДОТРИМАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ПРИ НАПИСАННІ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Законодавство України, зокрема закони України «Про освіту» та «Про вищу освіту», Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG), міжнародні договори України; Законодавство про авторське право та суміжні права, передбачають дотримання здобувачами академічної доброчесності під час освітньої та науково-дослідної роботи, в тому числі під час написання курсових робіт.

Відповідно, для дотримання здобувачами академічної доброчесності під час своєї навчальної та науково-дослідницької діяльності здобувачі мають бути проінформовані про законодавче визначення академічної доброчесності в Україні та про основні види порушень академічної доброчесності.

Згідно з Статтею 42 Закону України «Про освіту» академічна доброчесність - це сукупність етичних принципів та визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження наукової (творчої) діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових (творчих) досягнень.

У Положенні про дотримання принципів академічної доброчесності в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка, який був затверджений Наказом Глухівського НПУ ім. О. Довженка №151 від 11 червня 2020 року, зазначено, що академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів і визначених законом правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання з метою забезпечення довіри до результатів навчання та/або наукових досягнень.

Академічна доброчесність упроваджується шляхом дотримання таких принципів: законності; чесності; справедливості; відповідальності; прозорості; науковості; професіоналізму та компетентності; поваги та взаємної довіри; відповідальності за порушення академічної доброчесності.

Дотримання академічної доброчесності здобувачами освіти передбачає:

- самостійне виконання навчальних завдань, завдань поточного та підсумкового контролю результатів навчання (для осіб з особливими освітніми потребами ця вимога застосовується з урахуванням їхніх індивідуальних потреб і можливостей);

- посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надання достовірної інформації про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації».

Частина 4 статті 42 Закону України «Про освіту» визначає такі основні види порушень академічної доброчесності:

Академічний плагіат — «оприлюднення (частково або повністю) наукових (творчих) результатів, отриманих іншими особами, як результатів власного дослідження (творчості), та/або відтворення опублікованих текстів (оприлюднених творів мистецтва) інших авторів без зазначення авторства».

Самоплагіат — «оприлюднення (частково або повністю) власних раніше опублікованих наукових результатів як нових наукових результатів».

Фабрикація — «вигадування даних чи фактів, що використовуються в освітньому процесі чи наукових дослідженнях».

Фальсифікація — «свідома зміна чи модифікація вже наявних даних, що стосуються освітнього процесу чи наукових досліджень».

Списування — «виконання письмових робіт із залученням зовнішніх джерел інформації, крім дозволених для використання, зокрема під час оцінювання результатів навчання».

Обман — «надання завідомо неправдивої інформації стосовно власної освітньої (наукової, творчої) діяльності чи організації освітньої процесу; формами обману є, зокрема, академічний плагіат, самоплагіат, фабрикація, фальсифікація та списування».

Хабарництво — «надання (отримання) учасником освітнього процесу чи пропозиція щодо надання (отримання) коштів, майна, послуг, пілґ чи будь-яких інших благ матеріального або нематеріального характеру з метою отримання неправомірної переваги в освітньому процесі».

Відповідно до частини 6 статті 42 Закону України «Про освіту» до основних видів академічної відповідальності здобувачів освіти належать:

- повторне проходження оцінювання (контрольна робота, іспит, залік тощо);
- повторне проходження відповідного освітнього компонента освітньої програми;
- відрахування із закладу освіти;
- позбавлення академічної стипендії;
- позбавлення наданих закладом освіти пілґ з оплати за навчання.

Згідно із частиною 7 статті 42 Закону України «Про освіту», види академічної відповідальності (у тому числі додаткові та/або деталізовані) учасників освітнього процесу за конкретні порушення академічної доброчесності визначаються спеціальними законами та/або внутрішніми положеннями закладу освіти, що мають бути затверджені (погоджені) основним колегіальним органом управління закладу освіти та погоджені з відповідними органами самоврядування здобувачів освіти в частині їх відповідальності.

Зокрема, можуть використовуватися:

- призначення додаткових контрольних заходів (додаткові індивідуальні завдання, додаткові контрольні роботи, тести тощо);
- повідомлення батькам чи іншим особам (фізичним або юридичним), які здійснюють оплату за навчання;
- внесення до реєстру порушників академічної доброчесності.

5. ПОРЯДОК ЗАХИСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Виконана здобувачем освіти курсова робота вчасно здається на кафедру історії, правознавства та методики навчання у відведений термін науковим керівником. Як правило, це не пізніше 1 грудня – в першому семестрі та не пізніше 5 травня – в другому семестрі.

Попередня апробація курсової роботи може відбуватися на студентських науково-практичних конференціях здобувачів вищої освіти та засіданнях кафедри.

Після подання курсової роботи на кафедру науковий керівник робить висновок про результати дослідження, його науково-теоретичний рівень і практичну спрямованість. Роботи, які позитивно оцінені науковими керівником, подаються до захисту. Якщо курсові роботи не відповідають вимогам, що ставляться до їх виконання, то вони не подаються до захисту, а здобувачі вищої освіти отримують оцінку *"незадовільно"*.

Курсова робота, підготовлена без дотримання правил викладених в рекомендаціях до підготовки, оформлення курсових робіт та з недотриманням здобувачами академічної доброчесності при написанні роботи до захисту не допускається.

Захист курсових робіт відбувається у встановлений деканатом термін у присутності здобувачів вищої освіти та комісії: наукового керівника і викладачів кафедри.

В процесі захисту курсової роботи завдання здобувача освіти – продемонструвати поглиблене розуміння питань конкретної теми, відмінне володіння матеріалом по темі. Під час захисту здобувачеві освіти слід звернути особливу увагу на практичну частину роботи, власне на результати виконання дослідницького завдання та запропоновані методичні розробки.

Процедура захисту передбачає наступні етапи:

- повідомлення студентом про тему, мету дослідження і основний зміст курсової роботи;
- короткий виступ студента про основний зміст дослідження і його результати;
- відповіді студента на питання.

Загальна схема доповіді (до 7 - 15 хв.):

- слід коротко обґрунтувати актуальність теми;
- вказати мету роботи;
- вказати які результати досягнуто в процесі дослідження, що зроблено особисто студентом;

- викласти основні висновки, до яких дійшли в процесі дослідження.

Коротка доповідь має бути підготовлена в письмовому вигляді, однак виступати на захисті необхідно, не зачитуючи текст.

Доповідь необхідно *ілюструвати презентацією*: фотоматеріалами, картами, схемами, таблицями підготовленими заздалегідь. В деяких випадках можлива демонстрація об'єктів, що аналізуються – витворів мистецтва, історичних персоналій, науковців-дидактів тощо.

Оцінка результатів захисту курсової роботи здійснюється колегіально членами комісії, що присутня на захисті. Під час оцінювання береться до уваги оригінальність, науково-практична значимість теми, якість оформлення роботи, а також змістовність виступу та відповідей на запитання. Оцінка оголошується після завершення захисту всіх курсових робіт.

Оцінюється курсова робота за 100-бальною шкалою.

Оцінка складається шляхом накопичення результатів шляхом наступних видів діяльності:

- якість роботи до 60 балів;
- виступ до 20 балів;
- відповіді на запитання до 10 балів;
- оформлення роботи до 10 балів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C	задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

За національною шкалою:

Оцінку «відмінно» отримують ті роботи, в яких зроблені самостійні висновки, надається аргументована критика та самостійний аналіз фактичного матеріалу на основі глибоких знань історіографії, джерельної бази дослідження, надано повну, чітку доповідь та отримано ґрунтовні відповіді на поставлені питання.

Оцінка «добре» ставиться в тих випадках, коли в роботі вичерпно та усестороннє висвітлено питання теми, однак, немає в повній мірі теоретичних узагальнень, висновки недостатньо самостійні, відповіді на питання не завжди повні.

Оцінка «задовільно» здобувач освіти отримує у випадку, коли не може надати відповідь на запитання та зауваження, не в повній мірі володіє матеріалом роботи, не в стані надати пояснення відносно теоретичних положень та висновків даної проблеми.

За умов **незадовільної оцінки** курсової роботи, здобувач освіти має право на повторний захист після виправлення та доопрацювання в терміни вказані рішенням кафедри.

6. ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА КУРСОВИХ РОБІТ

З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

1. Походження слов'янської писемності.
2. Києво-Могилянська академія та її роль у розвитку філософської культури
3. Зовнішня політика гетьмана Війська Запорозького Петра Дорошенка
4. Законодавча діяльність Ярослава Мудрого
5. Українські козацькі та ополченські формування у російсько-французькій війні (1812–1814 рр.).
6. Бойові дії на території України під час російсько-французької війни 1812 р.
7. Селянська реформа 1861 р. в Україні.
8. Виникнення давнього Києва.
9. Виникнення та розвиток феодалізму в державі Русі-Україні.
10. Дипломатія Святослава Хороброго.
11. Запровадження християнства в руській державі.
12. Реформи Володимира Великого.
13. Київська держава за правління Ярослава Мудрого.
14. «Руська правда» як джерело історії та основа правової системи.
15. Розвиток освіти і науки в давньоруській державі.
16. Архітектура та монументальний живопис Русі-України доби розквіту.
17. Соціальна структура давньоруського суспільства.
18. Занепад Київської держави як політичного центру. Феномен удільної роздробленості Русі.
19. Монгольська навала на Русь і встановлення ординського ярма.
20. Спалені села Сумщини в роки німецько-радянської війни
21. Образ росіян та Росії в підручниках з історії України для 5-11 класів.
22. Історія появи та рівень збереження місць пам'яті села Дубовичі дорядянської, радянської та пострадянської доби
23. Зовнішньополітична діяльність гетьмана Б. Хмельницького
24. Шлюбна дипломатія київських князів
25. Галицько-Волинська держава за наступників Данила Романовича та її розпад.

26. Інкорпорація руських удільних князівств до складу Великого князівства Литовського, Руського і Жемайтійського.
27. Українські землі під владою Литви в XIV-XV ст.
28. Соціальний устрій та господарське життя України в другій половині XIV-XV ст.
29. Українські землі під владою іноземних держав (друга половина XIV – XV ст.).
30. Держави середньовічного Криму (друга половина XIV-XV ст.).
31. Культура України (друга половина XIV-XV ст.).
32. Етнічний склад населення України. Повсякденне життя в (XIV-XV ст.).
33. Правова система та судочинство Гетьманщини (XVII-XVIII ст.).

З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

1. Історія протестанських деномінацій в УРСР в 1918 – 1941 рр.
2. Об'єднання Японії (друга половина XVI ст.).
3. Культурно-освітні установи та релігійні організації білоемігрантів в Польщі в 1918 - 1939 рр.
4. Протестантські секти в СРСР в 1920 - 1950-х рр.
5. Історія польської філософії XIX століття
6. Формування Французької колоніальної імперії в XVI – на початку XIX ст.
7. Особливості соціальної структури китайського суспільства XVI–XVIII ст.
8. Економічний розвиток Японії в останній третині XIX – початку XX ст.
9. Внутрішня політика сулеймана Кануні.
10. Тропікоафриканська цивілізація та її особливості (XVI–XIX ст.).
11. Повстання махдістів у Судані.
12. Розвиток конституційного права в Європі XIX ст.
13. Причини іранської революції 1905-1911 рр.
14. Османська імперія у 1453 – 1656 рр.
15. Причини та наслідки Реформації та Контрреформації в Європі
16. Німецька революція 1918-1919 рр. та її демократичні завоювання.
17. Міжнародні відносини наприкінці XIX – поч. XX ст.
18. Розвиток давньоримської правової системи.
19. Об'єднання Німеччини: передумови та політичні наслідки.
20. Реформація у Європі: передумови, причини, наслідки.

21. Піратство у посткласичну та ранньомодерну епоху.
22. Зовнішня політика Англії під час революції 1640–1660 рр.
23. Утвердження конституційної монархії в Англії: причини, етапи, особливості і наслідки.
24. Поява та розвиток міжнародного права.
25. Економічна політика французьких урядів у роки Французької революції кінця XVIII ст.
26. Волосько-молдавський вектор дипломатії Богдана Хмельницького.
34. Правовий статус британських колоній в Північній Америці (XVII–XIX ст.).
27. Зовнішня політика Франції під час Консульства та Першої імперії.
28. «Кодекси» Наполеона Бонапарта та їх значення для розвитку правової системи Європи і Америки.
29. Боротьба за парламентські реформи в 1830–1860-ті роки у Великій Британії.
30. Побут французького дворянства напередодні революції кінця XVIII ст.
31. Державний лад та право Стародавньої Спарти.
32. Передумови, причини, хід і наслідки Громадянської війни в США 1861 – 1865 рр.
33. Польське питання в наполеонівську добу (1799 – 1815 рр.).

З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

1. Робота з різними типами джерел при вивченні історії у старших класах закладів загальної середньої освіти.
2. Використання ІТ-технологій у процесі викладання історії у старших класах закладів загальної середньої освіти.
3. Пошук моделі ефективної і співпраці вчителя з учнями в процесі побудови сучасного уроку історії (типізація, структура).
4. Нестандартні форми та методи організації навчальної діяльності учнів на уроці історії та правознавства.
5. Методика роботи з нормативними документами на уроках правознавства.

6. Робота з різними типами джерел при викладанні історії у класах суспільно-гуманітарного профілю.
7. Використання семінарської форми проведення занять при викладанні історії у профільних класах загальноосвітніх навчальних закладів.
8. Використання інформаційних ресурсів в процесі викладання історії у старших класах загальноосвітньої школи.
9. Формування в учнів умінь використовувати інформаційно-комунікаційні технології у процесі навчання історії України в 10 класі.
10. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховний процес та використання педагогічних програмних засобів при викладанні історії.
11. Використання міжпредметних зв'язків при викладанні історії у 7-8 класах.
12. Організація професійної підготовки слухачів Глухівського учительського інституту за директорства Митрофана Григоревського (1909–1913).
13. Формування освітньо-розвивального середовища під час викладання історії та правознавства на основі сучасних педагогічних технологій
14. Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій до освітнього процесу з використанням педагогічних програмних засобів при вивченні історії
15. Висвітлення проблематики повсякденного життя при викладанні історії у закладах загальної середньої освіти.
16. Методичні підходи до організації педагогічної практики слухачів Глухівського учительського інституту наприкінці XIX - на початку XX ст.
17. Формування у старшокласників умінь використовувати інформаційні ресурси при вивченні історії
18. Застосування умінь використовувати історичні портрети видатних українських діячів під час вивчення вітчизняної історії.
19. Система підготовки фахівців у Глухівському учительському інституті в 1874-1917 роках
20. Формування у старшокласників картографічних компетентностей при вивченні всесвітньої історії.
21. Нестандартні методики викладання громадянської освіти.
22. Організація краєзнавчих екскурсій з метою поглиблення знань з історії України середини – другої половини XX ст.

23. Особливості застосування історичних джерел при вивченні історії рідного краю на прикладі функціонування Глухівського учительського інституту.

24. Особливості впровадження ІТ-технологій до освітнього процесу старшокласників при вивченні історії.

25. Упровадження ігрових методів навчання на уроках історії у ЗЗСО.

26. Формування в учнів громадянської самосвідомості на уроках правознавства.

27. Героїко-патріотичне та моральне виховання здобувачів освіти в умовах російсько-української війни.

28. Застосування документальних історичних фільмів в освітньому процесі з метою мотивації до вивчення минулого (на прикладі історії Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка).

29. Формування національної самосвідомості учнів у процесі вивчення пропедевтичного курсу історії України у 5 класі.

30. Методика проведення реальних та віртуальних екскурсій при викладанні історії в 9 класі.

31. Сучасні підходи до внутрішньої диференціації на уроках історії

32. Висвітлення проблематики повсякденного життя при викладанні історії у загальноосвітній школі.

33. Методика роботи з учнями випускних класів при підготовці до зовнішнього незалежного оцінювання з історії України.

ДОДАТКИ

Додаток А

Зразок оформлення титульної сторінки до курсової роботи

ГЛУХІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕКСАНДРА ДОВЖЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ФІЛОЛОГІЇ ТА ІСТОРІЇ
КАФЕДРА ІСТОРІЇ, ПРАВознавства та МЕТОДИКИ НАВчання

КУРСОВА РОБОТА

з теорії та методики навчання історії

на тему:

**«Робота з різними типами джерел при викладанні історії у старших класах
закладів загальної середньої освіти»**

Студентки IV курсу, групи 44-I
галузь знань 01 Освіта / Педагогіка,
спеціальності 014 «Середня освіта (Історія та громадянська освіта)

Нікітіної Валентини Анатоліївни

Науковий керівник: **Гриценко Андрій Петрович,**
доктор педагогічних наук, доцент

Науковий керівник _____ (прізвище та ініціали) (підпис)		
Допущено до захисту _____ дата допуску		
Національна шкала _____	Кількість балів: _____	Оцінка: ECTS _____
Члени комісії:		
_____ дата захисту	_____ (прізвище та ініціали)	_____ (підпис)
	_____ (прізвище та ініціали)	_____ (підпис)
	_____ (прізвище та ініціали)	_____ (підпис)

Зразок оформлення змісту наукової роботи**ЗМІСТ**

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ.....	5
1. 1. Громадсько-політична та військова діяльність ...у вітчизняній та зарубіжній історіографії	5
1. 2. Висвітлення громадсько-політичної, релігійно-просвітницької та військової діяльності ...при вивченні курсу Історія України в 7-му класі.....	11
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ...НА УРОКАХ ІСТОРІЇ	21
2. 1. Роль і місце ...в сучасній шкільній практиці	21
2. 2. Загальна характеристика ...на уроках історії.....	27
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ РОБОТИ ...САМОСТІЙНОЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ	32
3. 1. Методика організації ...в 7-му класі	32
3. 2. Аналіз авторської розробки плану-конспекту уроку з історії України у 11-му класі	37
ВИСНОВКИ.....	41
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	44
ДОДАТКИ.....	49

Приклад оформлення вступу курсової роботи

ВСТУП

Актуальність. Знання та розуміння історії рідного краю є необхідними для духовного розвитку молодого покоління. Ґрунтовне дослідження матеріалів краєзнавчого спрямування під час уроків історії України, сприяє формуванню в одинадцятикласників історичної свідомості та національної гідності.

Значну роль у засвоєнні учнями систематичних знань з історії рідного краю відіграють уроки з історії України. Навчальними програмами передбачено вивчення історії України від найдавнішого часу і до сьогодення. Це надає можливості для широкого використання місцевого історичного матеріалу в навчальному та виховному процесах. Місцевий матеріал відіграє важливу роль, оскільки пов'язує дослідження життя і побуту окремого населеного пункту з історією країни.

На сьогодні існує суттєва проблема, пов'язана з розробкою навчального та методичного матеріалу, націленого на вивчення того чи іншого окремого регіону. Якщо загальні приклади конспектів занять з краєзнавчої тематики на сьогодні є, то питанням створення навчальних посібників, довідників, розробок уроків тощо конкретно по певному населеному пункту чи району, мають займатися фахівці на місцях. Тому тема даної роботи є актуальною як у методичному, так і краєзнавчому аспектах.

До проблематики застосування краєзнавчого матеріалу у навчальному та виховному процесі у різні часи зверталися такі відомі Українські педагоги та науковці як Б. Грінченко, А. Макаренко, О. Духович, С. Русова, В. Сухомлинський та ін.

Починаючи від періоду становлення власне самої системи шкільного краєзнавства в 20-х роках ХХ ст. Розробкою питань засобів, форми та змісту методів вивчення рідного краю займалися такі широковідомі методисти-краєзнавці К. Дубняк, Д. Зайцев, Л. Лазаріс, Л. Миловидов, П. Мостовий, О. Музиченко, С. Рудницьким. В свій час розробили методичні підходи щодо відбору й застосування матеріалів краєзнавчої спрямованості у навчанні історії М. Лисенко, І. Борисов, А. Вагін, А. Даринський, Т. Матюшин, І. Прус, П. Іванов.

Щодо сучасного етапу, то слід відмітити, що над проблемою методики використання краєзнавчих матеріалів на уроках історії України працюють

науковці і вчителі К. Алтабаєва, М. Варшавська, Я. Треф'як, О. Луніка, П. Мороз, В. Мисан, О. Пометун, М. Ходос, М. Шеремет та ін.

Мета роботи: дослідити проблеми організації самостійної пізнавальної діяльності старшокласників у процесі вивчення краєзнавчої тематики.

Для досягнення цієї мети поставлено такі конкретні **завдання:**

1. З'ясувати роль і місце історичного краєзнавства в сучасній шкільній практиці.

2. Визначити загальні характеристики краєзнавчих матеріалів на уроках історії.

3. Розкрити головні аспекти методики організації історико-краєзнавчої роботи в школі.

4. Дати ґрунтовний аналіз авторської розробки плану-конспекту уроку з історії України у 11-му класі.

Об'єктом дослідження виступає процес навчання історії в основній школі.

Предметом дослідження виступає методика використання історико-краєзнавчого матеріалу на уроках історії в 11-му класі.

Методи дослідження:

Теоретичні – вивчення та аналіз наукової історичної літератури, пошуковий, порівняльно-історичний;

Спеціально-наукові – теоретичний пошук (систематизація, порівняння), емпірично-діагностичний, бібліографічний.

Структура роботи: дана курсова робота складається зі вступу, 2-х розділів, 4 пунктів (2 пунктів у першому розділі; 2 пунктів у другому), висновків, списку використаної літератури та додатків.

**ПРИКЛАДИ
ОФОРМЛЕННЯ БІБЛІОГРАФІЧНОГО ОПИСУ
У СПИСКУ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ У ДИСЕРТАЦІЇ**

з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015

Характеристика джерела	Приклад оформлення
Книги: Один автор	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бичківський О. О. Міжнародне приватне право : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 82 с. 2. Бондаренко В. Г. Немеркнуча слава новітніх запорожців: історія Українського Вільного козацтва на Запоріжжі (1917-1920 рр.). Запоріжжя, 2017. 113 с. 3. Бондаренко В. Г. Український вільнокозацький рух в Україні та на еміграції (1919-1993 рр.): монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 600 с. 4. Вагіна О. М. Політична етика : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 102 с. 5. Верлос Н. В. Конституційне право зарубіжних країн : курс лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 145 с. 6. Горбунова А. В. Управління економічною захищеністю підприємства: теорія і методологія : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 240 с. 7. Гурська Л. І. Релігієзнавство : навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : ЦУЛ, 2016. 172 с. 8. Дробот О. В. Професійна свідомість керівника : навч. посіб. Київ : Талком, 2016. 340 с.
Два автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аванесова Н. Е., Марченко О. В. Стратегічне управління підприємством та сучасним містом: теоретико-методичні засади : монографія. Харків : Щедра садиба плюс, 2015. 196 с. 2. Батракова Т. І., Калюжна Ю. В. Банківські операції : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 130 с. 3. Білобровко Т. І., Кожуховська Л. П. Філософія науки й управління освітою : навч.-метод. посіб. Переяслав-Хмельницький, 2015. 166 с. 4. Богма О. С., Кисильова І. Ю. Фінанси : конспект лекцій. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 102 с. 5. Горошкова Л. А., Волков В. П. Виробничий менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 131 с. 6. Гура О. І., Гура Т. Є. Психологія управління соціальною організацією : навч. посіб. 2-ге вид., доп. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. 212 с.

Три автори	<ol style="list-style-type: none"> 1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах : навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с. 2. Городовенко В. В., Макаренков О. Л., Сантос М. М. О. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 206 с. 3. Кузнецов М. А., Фоменко К. І., Кузнецов О. І. Психічні стани студентів у процесі навчально-пізнавальної діяльності : монографія. Харків : ХНПУ, 2015. 338 с. 4. Якобчук В. П., Богоявленська Ю. В., Тищенко С. В. Історія економіки та економічної думки : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2015. 476 с.
Чотири і більше авторів	<ol style="list-style-type: none"> 1. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України : станом на 10 жовт. 2016 р. / К. І. Беліков та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Київ : ЦУЛ, 2016. 528 с. 2. Бікулов Д. Т, Чкан А. С., Олійник О. М., Маркова С. В. Менеджмент : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 360 с. 3. Операційне числення : навч. посіб. / С. М. Гребенюк та ін. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 88 с. 4. Основи охорони праці : підручник / О. І. Запорожець та ін. 2-ге вид. Київ : ЦУЛ, 2016. 264 с. 5. Клименко М. І., Панасенко Є. В., Стреляев Ю. М., Ткаченко І. Г. Варіаційне числення та методи оптимізації : навч. посіб. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 84 с.
Автор(и) та редактор(и)/упорядники	<ol style="list-style-type: none"> 1. Березенко В. В. PR як сфера наукового знання : монографія / за заг. наук. ред. В. М. Манакіна. Запоріжжя : ЗНУ, 2015. 362 с. 2. Бутко М.П., Неживенко А.П., Пепа Т.В. Економічна психологія: навч. посіб. / за ред. М. П. Бутко. Київ : ЦУЛ, 2016. 232 с. 3. Дахно І. І., Алієва-Барановська В.М. Право інтелектуальної власності : навч. посіб. / за ред. І. І. Дахна. Київ : ЦУЛ, 2015. 560 с.
Без автора	<ol style="list-style-type: none"> 1. 25 років економічному факультету: історія та сьогодення (1991-2016) : ювіл. вип. / під заг. ред. А. В. Череп. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 330 с. 2. Криміналістика : конспект лекцій / за заг. ред. В. І. Галана ; уклад. Ж. В. Удовенко. Київ : ЦУЛ, 2016. 320 с. 3. Миротворення в умовах гібридної війни в Україні : монографія / за ред. М. А. Лепського. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2017. 172 с. 4. Міжнародні економічні відносини : навч. посіб. / за ред.: С. О. Якубовського, Ю. О. Ніколаєва. Одеса : ОНУ, 2015. 306 с. 5. Науково-практичний коментар Бюджетного кодексу

	<p>України / за заг. ред. Т. А. Латковської. Київ : ЦУЛ, 2017. 176 с.</p> <p>6. Службове право: витоки, сучасність та перспективи розвитку / за ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Запоріжжя, 2017. 328 с.</p> <p>7. Сучасне суспільство: філософсько-правове дослідження актуальних проблем : монографія / за ред. О. Г. Данильяна. Харків : Право, 2016. 488 с.</p> <p>8. Адміністративно-правова освіта у персоналіях : довід. / за заг. ред.: Т. О. Коломоєць, В. К. Колпакова. Київ : Ін Юре, 2015. 352 с.</p> <p>9. Підготовка докторів філософії (PhD) в умовах реформування вищої освіти : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 5-6 жовт. 2017 р. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 216 с.</p> <p>10. Країни пострадянського простору: виклики модернізації : зб. наук. пр. / редкол.: П. М. Рудяков (відп. ред.) та ін. Київ : Ін-т всесвітньої історії НАН України, 2016. 306 с.</p> <p>11. Антологія української літературно-критичної думки першої половини ХХ століття / упоряд. В. Агеєва. Київ : Смолоскип, 2016. 904 с.</p>
Багатотомні видання	<p>1. Енциклопедія Сучасної України / редкол.: І. М. Дзюба та ін. Київ : САМ, 2016. Т. 17. 712 с.</p> <p>2. Лодий П. Д. Сочинения : в 2 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. А. В. Сеницына. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2015. Т. 1. 306 с.</p> <p>3. Новицкий О. М. Сочинения : в 4 т. / ред. изд.: Н. Г. Мозговая, А. Г. Волков ; авт. вступ. ст. Н. Г. Мозговая. Киев ; Мелитополь : НПУ им. М. Драгоманова ; МГПУ им. Б. Хмельницкого, 2017. Т. 1. 382 с.</p> <p>4. Правова система України: історія, стан та перспективи : у 5 т. / Акад. прав. наук України. Харків : Право, 2009. Т. 2 : Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p> <p>5. Кучерявенко Н. П. Курс налогового права : в 6 т. Харьков : Право, 2007. Т. 4 : Особенная часть. Косвенные налоги. 536 с.</p>
Автореферат и дисертацій	<p>1. Бондар О. Г. Земля як об'єкт права власності за земельним законодавством України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.06. Київ, 2005. 20 с.</p> <p>2. Гнатенко Н. Г. Групи інтересів у Верховній Раді України: сутність і роль у формуванні державної політики : автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02. Київ, 2017. 20 с.</p> <p>3. Кулініч О. О. Право людини і громадянина на освіту в</p>

	Україні та конституційно-правовий механізм його реалізації : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.02. Маріуполь, 2015. 20 с.
Дисертації	<ol style="list-style-type: none"> 1. Авдєєва О. С. Міжконфесійні відносини у Північному Приазов'ї (кінець XVIII - початок XX ст.) : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2016. 301 с. 2. Левчук С. А. Матриці Гріна рівнянь і систем еліптичного типу для дослідження статичного деформування складених тіл : дис. ... канд. фіз.-мат. наук : 01.02.04. Запоріжжя, 2002. 150 с. 3. Вініченко О. М. Система динамічного контролю соціально-економічного розвитку промислового підприємства : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.04. Дніпро, 2017. 424 с.
Законодавчі та нормативні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 2013. 96 с. 2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. <i>Голос України</i>. 2017. 27 верес. (№ 178-179). С. 10–22. 3. Повітряний кодекс України : Закон України від 19.05.2011 р. № 3393-VI. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2011. № 48-49. Ст. 536. 4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 (дата звернення: 15.11.2017). 5. Деякі питання стипендіального забезпечення : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2016 р. № 1050. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 4. С. 530–543. 6. Про Концепцію вдосконалення інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2017-2020 роки : Указ Президента України від 21.02.2017 р. № 43/2017. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 23 лют. (№ 35). С. 10. 7. Про затвердження Вимог до оформлення дисертації : наказ Міністерства освіти і науки від 12.01.2017 р. № 40. <i>Офіційний вісник України</i>. 2017. № 20. С. 136–141. 8. Інструкція щодо заповнення особової картки державного службовця : затв. наказом Нац. агентства України з питань Держ. служби від 05.08.2016 р. № 156. <i>Баланс-бюджет</i>. 2016. 19 верес. (№ 38). С. 15–16.
Архівні документи	<ol style="list-style-type: none"> 1. Лист Голови Співки «Чорнобиль» Г. Ф. Лепіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Співки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. <i>ЦДАГО України</i> (Центр. держ. архів громад. об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64 зв., 71. 2. Матеріали Ради Народних комісарів Української

	<p>Народної Республіки. <i>ЦДАВО України</i> (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8–12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1–3.</p> <p>3. Наукове товариство ім. Шевченка. <i>Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України</i>. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1–7.</p>
Патенти	<p>1. Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПКБ C09K11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>2. Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p>
Препринти	<p>1. Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт. НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p> <p>2. Шиляев Б. А., Воеводин В. Н. Расчеты параметров радиационного повреждения материалов нейтронами источника ННЦ ХФТИ / ANL USA с подкритической сборкой, управляемой ускорителем электронов. Харьков : ННЦ ХФТИ, 2006. 19 с.: ил., табл. (Препринт. НАН Украины, Нац. науч. центр «Харьк. физ.-техн. ин-т»; ХФТИ2006-4).</p>
Стандарти	<p>1. ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>2. ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107-1:1996, IDT). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ : Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>3. ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ : Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
Каталоги	<p>1. Горницкая И. П. Каталог растений для работ по фитодизайну / Донец. ботан. сад НАН Украины. Донецк : Лебедь, 2005. 228 с.</p> <p>2. Історико-правова спадщина України : кат. вист. / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>3. Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області : кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів. облдержадмін., Львів. іст. музей. Львів : Новий час, 2003. 160 с.</p>

Бібліографічні і покажчики	<ol style="list-style-type: none"> 1. Боротьба з корупцією: нагальна проблема сучасності : бібліогр. покажч. Вип. 2 / уклад.: О. В. Левчук, відп. за вип. Н. М. Чала ; Запорізький національний університет. Запоріжжя : ЗНУ, 2017. 60 с. 2. Микола Лукаш : біобібліогр. покажч. / уклад. В. Савчин. Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. 356 с. (Українська біобібліографія ; ч. 10). 3. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича в незалежній Україні : бібліогр. покажч. / уклад.: Н. М. Загородна та ін.; наук. ред. Т. В. Марусик; відп. за вип. М. Б. Зушман. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2015. 512 с. (До 140-річчя від дня заснування). 4. Лисодєд О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків : Одісей, 2003. 128 с. 5. Яценко О. М., Любовець Н. І. Українські персональні бібліографічні покажчики (1856-2013). Київ : Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2015. 472 с.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: КНИГИ	<ol style="list-style-type: none"> 1. Баймуратов М. А. Имплементация норм международного права и роль Конституционного Суда Украины в толковании международных договоров / М. А. Баймуратов. <i>Михайло Баймуратов: право як буття вченого</i> : зб. наук. пр. до 55-річчя проф. М. О. Баймуратова / упоряд. та відп. ред. Ю. О. Волошин. К., 2009. С. 477–493. 2. Гетьман А. П. Екологічна політика держави: конституційно-правовий аспект. <i>Тридцять лет с экологическим правом</i> : избранные труды. Харьков, 2013. С. 205–212. 3. Коломоець Т. О. Адміністративна деліктологія та адміністративна деліктність. <i>Адміністративне право України</i> : підручник / за заг. ред. Т. О. Коломоець. Київ, 2009. С. 195–197. 4. Алексєєв В. М. Правовий статус людини та його реалізація у взаємовідносинах держави та суспільства в державному управлінні в Україні. <i>Теоретичні засади взаємовідносин держави та суспільства в управлінні</i> : монографія. Чернівці, 2012. С. 151–169.
ЧАСТИНА ВИДАННЯ: МАТЕРІАЛІ В КОНФЕРЕН ЦІЙ (ТЕЗИ, ДОПОВІДІ)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Антонович М. Жертви геноцидів першої половини ХХ століття: порівняльно-правовий аналіз. <i>Голодомор 1932-1933 років: втрати української нації</i> : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 4 жовт. 2016 р. Київ, 2017. С. 133–136. 2. Анциперова І. І. Історико-правовий аспект акту про бюджет. <i>Дослідження проблем права в Україні очима молодих вчених</i> : тези доп. всеукр. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 24 квіт. 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 134–137.

	<p>3. Кононенко Н. Методология толерантности в системе общественных отношений. <i>Формирование толерантного сознания в обществе</i>: материалы VII междунар. антитеррорист. форума (Братислава, 18 нояб. 2010 г.). Киев, 2011. С. 145–150.</p> <p>4. Микитів Г. В., Кондратенко Ю. Позатекстові елементи як засіб формування медіакультури читачів науково-популярних журналів. <i>Актуальні проблеми медіаосвіти в Україні та світі</i>: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 3-4 берез. 2016 р. Запоріжжя, 2016. С. 50–53.</p> <p>5. Соколова Ю. Особливості впровадження проблемного навчання хімії в старшій профільній школі. <i>Актуальні проблеми та перспективи розвитку медичних, фармацевтичних та природничих наук</i>: матеріали III регіон. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 29 листоп. 2014 р. Запоріжжя, 2014. С. 211–212.</p>
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ДОВІДКОВО ГО ВИДАННЯ</p>	<p>1. Кучеренко І. М. Право державної власності. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ, 2007. С. 673.</p> <p>2. Пирожкова Ю. В. Благодійна організація. <i>Адміністративне право України</i>: словник термінів / за ред.: Т. О. Коломоець, В. К. Колпакова. Київ, 2014. С. 54–55.</p> <p>Сірий М. І. Судова влада. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ, 2003. Т. 5. С. 699.</p>
<p>ЧАСТИНА ВИДАННЯ: ПРОДОВЖУ ВАНОВО ВИДАННЯ</p>	<p>1. Коломоець Т. О. Оцінні поняття в адміністративному законодавстві України: реалії та перспективи формування їх застосування. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2017. № 1. С. 36–46.</p> <p>2. Левчук С. А., Хмельницький А. А. Дослідження статичного деформування складених циліндричних оболонок за допомогою матриць типу Гріна. <i>Вісник Запорізького національного університету. Фізико-математичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. С. 153–159.</p> <p>3. Левчук С. А., Рак Л. О., Хмельницький А. А. Моделювання статичного деформування складеної конструкції з двох пластин за допомогою матриць типу Гріна. <i>Проблеми обчислювальної механіки і міцності конструкцій</i>. Дніпропетровськ, 2012. Вип. 19. С. 212–218.</p> <p>4. Тарасов О. В. Міжнародна правосуб'єктність людини в практиці Нюрнберзького трибуналу. <i>Проблеми законності</i>. Харків, 2011. Вип. 115. С. 200–206.</p>
<p>ЧАСТИНА</p>	<p>1. Кулініч О. О. Право на освіту в системі конституційних прав людини і громадянина та його гарантії. <i>Часопис</i></p>

ВИДАННЯ: ПЕРІОДИЧНОГО ВИДАННЯ (ЖУРНАЛУ, ГАЗЕТИ)	<p><i>Київського університету права</i>. 2007. № 4. С. 88–92.</p> <p>2. Коломоєць Т., Колпаков В. Сучасна парадигма адміністративного права: генеза і поняття. <i>Право України</i>. 2017. № 5. С. 71–79.</p> <p>3. Коваль Л. Плюси і мінуси дистанційної роботи. <i>Урядовий кур'єр</i>. 2017. 1 листоп. (№ 205). С. 5.</p> <p>4. Біленчук П., Обіход Т. Небезпеки ядерної злочинності: аналіз вітчизняного і міжнародного законодавства. <i>Юридичний вісник України</i>. 2017. 20-26 жовт. (№ 42). С. 14–15.</p> <p>Bletska D. I., Glukhov K. E., Frolova V. V. Electronic structure of 2H-SnSe₂: ab initio modeling and comparison with experiment. <i>Semiconductor Physics Quantum Electronics & Optoelectronics</i>. 2016. Vol. 19, No 1. P. 98–108.</p>
Електронні ресурси	<p>1. Влада очима історії: фотовиставка. URL: http://www.kmu.gov.ua/control/uk/photogallery/gallery?galleryId=15725757& (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>2. Шарая А. А. Принципи державної служби за законодавством України. <i>Юридичний науковий електронний журнал</i>. 2017. № 5. С. 115–118. URL: http://lsej.org.ua/5_2017/32.pdf.</p> <p>3. Ганзенко О. О. Основні напрями подолання правового нігілізму в Україні. <i>Вісник Запорізького національного університету. Юридичні науки</i>. Запоріжжя, 2015. № 3. – С. 20–27. URL: http://ebooks.znu.edu.ua/files/Fakhovivydannya/vznu/juridichni/VestUr2015v3/5.pdf. (дата звернення: 15.11.2017).</p> <p>4. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. <i>Наука та інновації</i>. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14. DOI: https://doi.org/10.15407/scin12.06.006.</p>

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ, ІНФОРМАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ТА ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гриценко А. П. Досвід умов формування професійної компетентності майбутніх учителів історії. *Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки" (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя)* / за заг. ред. проф. Є. І. Коваленко. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2019. № 2. С. 119-124. URL: <http://lib.ndu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1293/1/19.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).

2. Гриценко А. П. Можливості використання ІТ-технологій у ході впровадження модельних навчальних програм громадянської та історичної освітніх галузей базової середньої освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки.* 2022. Вип. 1 (48). С. 108-117. URL: <https://drive.google.com/file/d/1xqridTC6jjLHmtGFLdSI3nvasJLLt6QC/view> (дата звернення: 20.08.2024).

3. Гриценко А.П., Ухналь О.М. Педагогічні умови формування інформаційно-комунікаційної компетентності майбутніх учителів історії у процесі професійної підготовки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5 : Педагогічні науки : реалії та перспективи* : зб. наук. праць / Міністерство освіти і науки України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. – Київ : Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 85. С. 74-79. DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.85.15> (дата звернення: 20.08.2024).

4. Методика інноваційного викладання історичних дисциплін у закладах вищої освіти: навчально-методичний посібник / Автор-укладач: Гриценко А.П. Глухів, 2022. 272 с.

5. Методичні рекомендації для написання курсових робіт. URL : <http://matan.kpi.ua/public/files/2016/Методичні%20рекомендації%20для%20написання%20курсoвих%20робіт.pdf> (дата звернення: 20.08.2024).

6. Методичні рекомендації щодо написання і захисту курсових робіт. / Розробники: Гавловський А. В., Мацелюх К. С., Савенкова В. Г. Київ,

2021. URL: https://fpk.in.ua/images/normativna_baza/metod.-rekom.-kursova.pdf (дата звернення: 20.08.2024).

7. Організація студентської науково-дослідної діяльності: вимоги до курсових та кваліфікаційних робіт / Автори-укладачі: І. М. Коренева, В. І. Самілик, А. М. Кмець. – Суми : Видавець Вінніченко М. Д., 2021. - 52 с. http://46.201.250.252/bitstream/handle/123456789/1023/pr_%d0%9a%d0%be%d1%80%d0%b5%d0%bd%d0%b5%d0%b2%d0%b0_%d0%9c%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%87%d0%bd%d1%96%20%d1%80%d0%b5%d0%ba%d0%be%d0%bc%d0%b5%d0%bd%d0%b4%d0%b0%d1%86%d1%96%d1%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 20.08.2024).

8. Павлюченко Ю. М., Анісімова О. М., Войт Л. Л., Ткаченко В. С., Юрчишина Л. В. Методичні рекомендації до виконання, оформлення та захисту курсової роботи. Вінниці : ДонНУ імені Василя Стуса, 2018. 28 с.

9. Положення про дотримання принципів академічної доброчесності в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка. URL: <https://drive.google.com/file/d/1OvkdtnHZncMFI3jDEMuWR6Wag4TVxUsO/view> (дата звернення: 20.08.2024).

10. Сергієнко В. П., Гриценко А. П. Особливості класифікації мультимедійних засобів навчання у процесі вивчення історії. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Сер. : Педагогічні науки. 2020. Вип. 1 (42). С. 183-191. URL: <https://doi.org/10.31376/2410-0897-2020-1-42-183-191>

11. Lukiianchuk A., Yefimov D., Biletska O., Hrytsenko A., Nevko O. Organization of Independent Work of Students of Higher Pedagogical Universities of Ukraine by Means of Moodle *IJCSNS International Journal of Computer Science and Network Security*, VOL.22 No.7, July 2022. pages: 421-426. URL: http://paper.ijcsns.org/07_book/202207/20220752.pdf (дата звернення: 20.08.2024).

12. Hrytsenko A. Developing the Content of Forming the System of Intending History Teachers Professional Competence Using Multimedia Technologies. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*. 2020, Volume 12, Issue 1 Sup. 1, pages: 330-346. URL: <https://doi.org/10.18662/rrem/12.1sup1/238> (дата звернення: 20.08.2024).

13. Hrytsenko A. P. Peculiarities of using information and reference multimedia publications in the process of future history teachers training. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Педагогічні науки*. Випуск 3 (98) / Житомирський держ. ун-т імені І. Франка. Житомир,

2019. С. 90-98. DOI: [https://doi.org/10.35433/pedagogy.3\(98\).2019.90-98](https://doi.org/10.35433/pedagogy.3(98).2019.90-98) (дата звернення: 20.08.2024).

14. Huba M., Katniuk N., Pobiianska N., Hrytsenko A., Chapliuk O. Modern system of legal regulation and personnel management in ensuring public-private partnerships: under the professional higher education domain. *Ad alta: journal of interdisciplinary research*. SPECIAL ISSUE No.: 13/01/XXXII. (Vol. 13, ISSUE 1, SPECIAL ISSUE XXXIII.) (February, 2023). Pp. 61-68. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/44168/1/N_Khatniuk_N_Pobiianska_O_Chapliuk_AD_ALTA_JIR_13_1_2023_FPMV.pdf (дата звернення: 20.08.2024).

**Методичні рекомендації до написання курсових
робіт з історії, громадянської освіти та методики їх
викладання: для здобувачів вищої освіти ОС
«Бакалавр» предметної спеціальності 014 «Середня
освіта (Історія та громадянська освіта)»**

Автор-упорядник:
доктор педагогічних наук, доцент
Андрій Петрович Гриценко

Комп'ютерна верстка:
Віталій Гриценко

Підп. до друку 29.08.2024.
Формат 60x84/16. Умов. друк. арк. 1,94. Тираж 300 пр. Зам. №3475
Облік.-вид. арк. 2,08. Папір офсетний. Гарнітура Таймс.
Видавництво Глухівського національного педагогічного
університету імені Олександра Довженка
41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Київська, 24
тел/факс (05444) 2-33-06.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи СМв №046 від 16 червня 2014 року

Видруковано в Глухівському національному педагогічному
Університеті імені Олександра Довженка.
41400, м. Глухів, Сумська обл., вул. Київська, 24
тел/факс (05444) 2-33-06

